

ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด

มรรควิธี ๑๒ ประการ

โดย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวศ วะสี

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์

บุพพบท

โอกาสดีที่สุดในประวัติศาสตร์

เราพูดกันมานานแล้วว่า **“วิกฤตคือโอกาส”** คราวนี้จะได้เห็นจริง ประเทศไทยและโลก วิกฤติอยู่แล้วก่อนโควิดมา แต่ก็ปรับเปลี่ยนไม่ได้ เพราะในวิกฤตินั้นมีฝ่ายที่ได้เปรียบและ เสียเปรียบ แต่ฝ่ายที่ได้เปรียบมีกำลังมากกว่าที่จะดำรงความไม่ถูกต้องไปเรื่อยๆ วิกฤตโควิดส่งผล สะเทือนถล่มหน้าทั่วโลกในทุกมิติ รวมทั้งฝ่ายที่ได้เปรียบด้วย เป็นการกระตุกจิตสำนึกมนุษย์ จำนวนมากที่สุดให้ตื่นรู้ขึ้นมาพร้อมๆ กัน อาจใช้คำว่า **“Covid-Co-Awakening”** หรือ **“โควิด-จิต ตื่นรู้ร่วมกัน”** ก็ได้ การที่คนจำนวนมากตื่นรู้ขึ้นพร้อมๆ กัน เป็นโอกาสที่สังคมจะมีการปรับเปลี่ยน ครั้งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

ฉะนั้น คนไทยต้องร่วมกันใช้โอกาสนี้ปรับเปลี่ยนประเทศไทยให้ดีที่สุดเท่าที่จะดีได้ ไม่ควร จะทำอะไรเล็กๆ น้อยๆ จีบๆ จ้อยๆ อันจะเป็นการเสียโอกาสและแก้วิกฤตไม่ได้จริง ต้องมี **ความ ฝันใหญ่ประเทศไทย (Big Dream Thailand) จินตนาการใหญ่ คิดใหญ่** และมี **มรรควิธี** ที่จะ นำไปสู่ความสำเร็จ

อย่ารังเกียจจินตนาการ ความฝันยิ่งใหญ่ยิ่งมีพลังมาก อย่าเอาความรู้เป็นตัวตั้งเพราะมี ข้อจำกัด ว่าอย่างนั้นก็ทำไม่ได้ อย่างนี้ก็ทำไม่ได้ แต่จินตนาการไม่มีข้อจำกัดสามารถไปได้สุดๆ เจ้าชายสีหัตถะมีจินตนาการว่ามนุษย์พันทุกซ์ได้อันเป็นจินตนาการที่ใหญ่มาก แต่ไม่ทรงมีความรู้ ดังที่ไปทรงลองผดลองถูกอยู่ถึง ๖ ปี จินตนาการใหญ่ทำให้เกิดฉันทะและวิริยะอย่างแรงกล้าที่จะ หาความรู้มาทำให้สำเร็จ

ฉะนั้น คนไทยทั้งหมดควรมีความฝันใหญ่ (Big Dream Thailand) ถึงประเทศไทยที่ดีที่สุด เกิดฉันทะวิริยะอย่างแรงกล้าที่จะแสวงหามรรควิธีให้สำหรับตามความฝัน

ต่อไปนี้ขอเสนอ **มรรควิธี ๑๒ ประการ** บนเส้นทางสู่ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด

มรรควิธีที่ ๑

จัดเวทีทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด กันอย่างหลากหลายมากๆ เพื่อสร้างจินตนาการและวิถีทาง

วงการต่างๆ ควรจัด **เวทีทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด** กันอย่างหลากหลายให้
มากๆ เต็มประเทศ เพื่อระดมจินตนาการ วิชิตคิด วิธีการ ที่จะทำให้สำเร็จ เมื่อทำให้มากจะเกิด
จินตนาการร่วมของประเทศไทยที่ดีที่สุด และปัญญาร่วมของวิธีการที่จะทำให้สำเร็จ **จินตนาการ
ร่วมและปัญญาร่วมของคนทั้งชาติ** จะเป็นพลังขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่สิ่งที่ดีที่สุด

ภาพประเทศไทยที่ดีที่สุดในจินตนาการของแต่ละคนจะไม่ค่อยต่างกันมาก แต่ภาษาที่ใช้
บรรยายอาจมีความหลากหลาย เช่น

**ประเทศไทยเป็นประเทศที่ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีความถูกต้องเป็นธรรม
และงดงาม**

หรือ

เป็นประเทศที่มีการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

หรืออะไรอื่นๆ อีกก็ได้ แต่โดยสาระต้องมีความเป็นธรรม คำว่าเป็นธรรมหมายถึงถูกต้อง
หรือตรงต่อความจริงของธรรมชาติ ความถูกต้องหมายถึง ถูกต้องในทุกมิติ ทั้งความเห็นถูก
ความคิดถูก สัมพันธภาพถูก เศรษฐกิจถูก การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมถูก การเมืองการปกครองถูก
เป็นต้น รวมแล้วแผ่นดินต้องมีธรรมหรือความถูกต้องครอง ดังพระปฐมบรมราชโองการของพระ
เจ้าอยู่หัว ร.๙ ที่ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”**

แล้วก็ระดมความคิดลงในรายละเอียดต่อไปว่า ความถูกต้องเป็นธรรมที่สมบูรณ์
ประกอบด้วยอะไรบ้าง และวิธีการที่จะเกิด ทำการเผยแพร่ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิดที่
ได้จากการระดมความคิดออกไปอย่างกว้างขวาง จนเป็นกระแสของประเทศไทย

มรรควิธีที่ ๒

การเปลี่ยนใหญ่ที่สุดคือการเปลี่ยนทิวทัศน์หรือการเห็น

ทิว แปลว่า เห็น หรือรับรู้ (Perception) เพราะเห็นทำให้รู้ การเห็นว่าอะไรเป็นอะไรทำให้ **คิด** ไปตามนั้น และ**ทำ** ไปตามนั้น การเห็นจึงกำหนดการคิดและการทำ

ถ้าเห็นถูกตามความเป็นจริงเรียกว่า **สัมมาทิว** ทำให้คิดถูกทำถูก

ถ้าเห็นผิดไปจากความจริงเรียกว่า **มิจฉาทิว** ทำให้คิดผิดทำผิด

ปัญหาของโลกอยู่ที่ตรงนี้ ชาวยุโรปถึงจะค้นพบความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ทำให้มีอำนาจอันมหัศจรรย์ และนำไปสู่ความเจริญต่างๆ อย่างเหลือเชื่อ แต่ก็มี การเห็นผิดหรือมิจฉาทิวเป็นเจ้าเรือน อันนำไปสู่โลกที่เสียสมดุลอย่างรุนแรงและวิกฤต

ที่ว่าเห็นผิดนี้คือ **เห็นแบบแยกส่วน** หรือเห็นแยกเป็นส่วนๆ ในขณะที่ความจริงตามธรรมชาตินั้นสรรพสิ่งเชื่อมโยงไปสู่ความเป็น **องค์รวม** (Wholeness) เดียวกัน เหมือนร่างกายของเราที่ประกอบด้วยเซลล์และอวัยวะอย่างมากมายหลากหลาย แต่ทั้งหมดเชื่อมโยงเป็นองค์รวมเดียวกันคือ ชีวิต ความเป็นองค์รวมคือชีวิ ตเกิดคุณสมบัติใหม่อันมหัศจรรย์เหนือวัตถุคือ เซลล์ และอวัยวะที่เป็นส่วนย่อย และเมื่อเซลล์ทุกเซลล์มีสำนึกแห่งองค์รวม องค์รวมก็เกิดบูรณภาพและดุลยภาพมีความเป็นปกติสุขและยั่งยืน

เซลล์มะเร็งเป็นตัวอย่างของการสูญเสียสำนึกแห่งองค์รวม มันทำตัวแบบแยกส่วนเป็นเอกเทศ ไม่คำนึงถึงองค์รวม องค์รวมก็เสียสมดุล ไม่ปกติสุขคือ ป่วยและไม่ยั่งยืน

โลกก็เหมือนกัน ทั้งหมดเชื่อมโยงเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวกัน แต่มนุษย์เพราะการรู้เห็นจำกัด หรือความไม่รู้ เห็นแบบแยกส่วน คิดแบบแยกส่วน และทำแบบแยกส่วน จึงนำไปสู่การเสียสมดุล ข อ ง โ ล ก อ ย่ า ง รุนแรง และสภาวะโลกรวน

วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ ไม่ใช่ปัญญาหรือการเห็นถูก

โลกจะไม่มีวันหายวิกฤต ไม่ว่าจะพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่าใดๆ ตราบใดที่มนุษย์ยังไม่มีทิวทัศน์ที่ถูกต้องเกี่ยวกับความจริงตามธรรมชาติ

การ**เข้าถึงธรรม**(ชาติ) หรือความจริงตามธรรมชาติอาจเรียกว่า **การตื่นรู้** (Awakening) คือตื่นขึ้นมารู้ความจริง หรือการเกิด**จิตสำนึกใหม่** (New Consciousness) ซึ่งเป็นจิตสำนึกใหญ่ หรือจิตใหญ่ เพราะธรรมชาติใหญ่โตไม่มีที่สิ้นสุด หลุดออกจากสภาพจิตเล็กที่ติดอยู่ในความคับแคบของส่วนเสี้ยวต่างๆ

จิตที่ติดอยู่ในที่แคบก็เหมือนคนติดคุก ที่ไม่มีอิสรภาพ ไม่มีศักยภาพ และมีทุกขภาวะ แต่เมื่อหลุดไปสู่ความจริงตามธรรมชาติซึ่งใหญ่โตไม่มีที่สิ้นสุด **จึงเกิดอิสรภาพและความสุขอันลึกล้ำ ประสบความงามอันล้นเหลือทุกแห่งหน และเกิดไมตรีจิตอันไพศาลต่อเพื่อนมนุษย์และสรรพสิ่ง**

การเห็นที่ถูกต้อง การเข้าถึงองค์รวมของธรรมชาติ หรือการตื่นรู้ หรือการเกิดจิตสำนึก ก่อให้เกิดความสุขในเบื้องต้น และก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในที่สุด

เพราะฉะนั้น การปรับเปลี่ยนทิวทัศน์ หรือการตื่นรู้ จึงเป็นปัจจัยที่ส่งพลังที่สุดที่จะนำไปสู่ยุคใหม่ของมนุษยชาติ ขอให้ช่วยกันทำความเข้าใจว่า การตื่นรู้เกิดขึ้นด้วยวิธีใดบ้าง และช่วยกันส่งเสริมให้เกิดขึ้นมากๆ ไม่เป็นการยากอะไรถ้ารู้ เพราะมีแรงจูงใจสูงมาก อันได้แก่ ความสุขอันลึกล้ำ ความงาม และไมตรีจิตอันไพศาลที่เกิดขึ้น

นี่ก็ตรงกับที่เรียกว่าเข้าถึงสิ่งสูงสุด คือ ความจริง ความดี ความงาม ทั้ง ๓ อยู่ด้วยกัน ความจริงคือสิ่งสูงสุด มนุษย์มีศักยภาพในการเข้าถึงสิ่งสูงสุด

“ความจริงมีชัยเหนือทุกสิ่ง”

ส ตย เมว ชย เต – จารึกเสาพระเจ้าอโศกที่ปาอิสิปตมฤคทายวัน *

* ศรีสากขอ โสก : พระราชประวัติจอมจักรพรรดิอโศกมหาราช

มรรควิธีที่ ๓

วิถีคิดใหม่ - วิถีคิดทางสายกลาง

วิถีคิดเก่าเกิดจากการเห็นผิด คือเห็นแบบแยกส่วน ไม่เห็นทั้งหมดหรือเห็นองค์รวม เมื่อเห็นแบบแยกส่วนก็นำไปสู่วิถีคิดแบบแยกส่วนคือ คิดแบบตายตัว จึงแบ่งเป็นข้างเป็นขั้ว ที่ขัดแย้งหรือเป็นปฏิปักษ์ (antagonistic) ที่จะต้องต่อสู้หรือทำลาย ที่จริงมนุษย์ทั่วไปก็คิดอย่างนี้ แต่ชาวยุโรปจะคิดแบบตายตัว แบ่งข้างเป็นขั้วรุนแรงมากกว่า ในประวัติศาสตร์ของยุโรปเต็มไปด้วยสงครามความเชื่อที่ต่างกันก็นำไปสู่การห้าห้า เช่นฆ่า สงคราม ได้ง่ายๆ เช่น สงคราม ๓๐ ปี ระหว่างคาทอลิกกับโปรเตสแตนต์ ที่คนในบางประเทศ ไปถึง ๑ ใน ๓ ในขณะที่ในอินเดียครั้งพุทธกาลมีลัทธิความเชื่อใหญ่ๆ อยู่ ๖ - ๗ สำนัก ก็อยู่เคียงข้างหรือปะปนกัน ไม่จับอาวุธเช่นฆ่ากันเหมือนในยุโรป เมื่อเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์ขึ้นมาต่อต้านลัทธิทุนนิยม ก็เกิดการต่อสู้ห้าห้ากันขนานใหญ่ เกิดทั้งสงครามร้อนและสงครามเย็นจนโลกทั้งใบเกือบถูกทำลาย สงครามโลก ๒ ครั้ง ก็เกิดขึ้นในยุโรป

เนื่องจากยุโรปมีอำนาจมาก ก็ส่งต่อวิถีคิดแบบแบ่งข้างแบ่งขั้วออกไปทั่วโลก ใช้ในกิจการทั้งหลาย การพัฒนาต่างๆ ในโลกจึงทำแบบแยกส่วน ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา อย่างขยะที่เกิดขึ้นจากการอุตสาหกรรมก็เพราะทำแบบแยกส่วน ในธรรมชาติไม่มีของเสียหรือขยะ เพราะมีการส่งต่อทำประโยชน์ต่อๆ กันไป เนื่องจากสรรพสิ่งล้วนเชื่อมโยง การเนาเปื้อยของสัตว์หรือคนก็เป็นปุ๋ยให้พืชต่อไป เป็นต้น หรือการว่างงานก็เกิดขึ้นเพราะการแยกส่วน ในธรรมชาติไม่มี การว่างงาน เกษตรกรรมสมัยใหม่ก็ทำแบบแยกส่วน ซึ่งทำลายธรรมชาติ และทำลายเกษตรกร แต่เกษตรธรรมชาตินั้นทุกอย่างสัมพันธ์กันเกิดความสุข การศึกษาก็ทำแบบแยกส่วนไปเอาวิชาเป็นตัวตั้ง แยกออกจากความจริงของชีวิต ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อม ชุมชน การทำงาน วัฒนธรรม สุนทรียธรรม การดูแลรักษาสุขภาพ และการพัฒนาจิตใจ การเมืองก็ทำแบบแยกส่วน แบบเป็นข้างเป็นขั้ว ที่บัดนี้มีการแบ่งขั้วแบบสุดๆ (political polarization) จนการบริหารบ้านเมืองติดขัด

เมื่อคนในประเทศต่างๆ ไปศึกษาในประเทศตะวันตก ซึ่งถือว่าศิวิไลซ์ก็ไปรับวิธีคิดแบบแยกส่วนของเขามาโดยอัตโนมัติ แล้วก็เอามาภูมิอกภูมิใจหรือทรนงกันว่ามีความคิดเฉียบแหลม โดยไม่รู้ตัวว่าอยู่บนวิถีคิดแบบแยกส่วน อันนี้มีต้นตอมาจากการเห็นผิด มีส่วนสำคัญทำให้เกิดการเสียสมดุลในบ้านเมืองของตน

วิถีคิดแบบทางสายกลาง คือวิถีคิดตามความจริงของธรรมชาติ ซึ่งเป็นกระแสของความ เป็นเหตุเป็นผลล้วนๆ ไม่มีอารมณ์หรืออคติเข้าไปเจือปนเป็นกระแสของความ เป็นเหตุปัจจัยที่ เรียกว่า **อิทัปปัจจยตา** เป็นทางสายปัญญาที่ไม่แบ่งเป็นข้างเป็นขั้ว เนื่องจากเป็นกระแสของเหตุ ปัจจัย หรือกระแสของความ เป็นเหตุเป็นผลอย่างต่อเนื่อง จึงไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด จึงไม่มี สภาวะสุดโต่ง (Extremes) ทั้ง ๒ ข้าง อันที่มาของการเรียกว่าทางสายกลาง และความที่เป็นเหตุ เป็นปัจจัยต่อเนื่องกันไป จึงไม่มีส่วนใดแยกตัวเป็นเอกเทศโดยไม่สัมพันธ์กับส่วนอื่น จึงไม่มีการ แยกส่วน

อะไรที่เป็นขั้วจะถูกขั้วตรงข้ามจับ ไม่สามารถทะลุทะลวงไปได้ไกล ในขณะที่อะไรที่เป็น กลางจะทะลุทะลวงไปได้ไกลแสนไกล เพราะฉะนั้นเพราะมนุษย์คิดแบบแยกส่วนแบ่งเป็นข้างเป็น ขั้ว จึงเข้าปะทะต่อสู้ทำลายซึ่งกันและกัน ทำให้ไม่สามารถพัฒนาก้าวหน้าไปได้

การต่อสู้ระหว่างฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวา ก็เป็นเรื่องน่าสลดสังเวชที่เกิดจากการเห็นแบบแยก ส่วน ถ้าเห็นองค์รวม เช่น คนทั้งคนก็ต้องมีทั้งแขนซ้ายและแขนขวา ถ้าเครื่องบินทั้งลำก็ต้องมีทั้ง ปีกซ้ายและปีกขวาวจึงจะบินได้ เพราะฉะนั้นถ้าเห็นองค์รวมหนึ่งเดียวกัน ก็ไม่มีเรื่องซ้ายขวาจะต้อง มาต่อสู้กัน ที่คิดเป็นปฏิปักษ์ต่อกันเวลานี้ก็เพราะเห็นผิดไม่เห็นองค์รวม คิดแบบแยกส่วน ทำแบบ แยกส่วน

ผู้ที่มีอารมณ์ชอบหรือชัง ก็จะนำไปสู่การคิดแบบแยกส่วน ขาดการเห็นความจริง ถึงฉลาด เก่งกาจอย่างไร ก็จะนำไปสู่ความผิดพลาดเสมอ เพราะมีจนาทิฐิจะนำไปสู่กุศลนั้นไม่มี

วิถีคิดแบบทางสายกลางนั้นถูกนำมาเผยแพร่โดยพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ไม่ได้เป็น ผู้สร้าง แต่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติในพระสติ อิทัปปัจจยตาสมุปปาท มีพระบาลีอันไพเราะความว่า

“พระตถาคต จะบังเกิดขึ้นก็ตาม หรือจะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม ธรรมธาดีย่อมตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว”

ธรรมชาติ คือ ความจริงตามธรรมชาติ อันได้แก่ กระแสของเหตุปัจจัย ความเป็นกระแสของเหตุปัจจัย เรียกว่า อิทัปปัจจยตา ใครๆ ก็ค้นพบความจริงตามธรรมชาตินี้ได้ โดยจะรู้จักหรือไม่รู้จักพระพุทธเจ้าก็ตาม ทางสายกลางจึงมีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างยิ่ง แต่เหนือกว่า เพราะต้องปราศจากอคติจริงๆ จึงจะเข้าถึงทางสายปัญญานี้ได้

ในประเทศไทยก็มีปัญญาชนชาวพุทธอยู่มาก ทั้งที่เป็นสงฆ์โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยสงฆ์ หรือเป็นฆราวาสก็มี ควรจะนำวิธีคิดแบบทางสายกลางมาใช้ ในกิจการและการพัฒนาทั้งหลาย รวมทั้งการเมือง วิธีคิดแบบทางสายกลางหรือสายปัญญา จะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเทศไทย ทะลุอุปสรรคติดขัดใหญ่หลวง ไปสร้างสังคมที่มีความถูกต้องเป็นธรรมและงดงามได้

มรรคที่ ๔

พลังพลเมืองที่ตื่นรู้และกัมมันตะ

โดยทั่วไปราษฎรที่ตกอยู่ใต้การปกครองด้วยอำนาจ ไม่มีศักดิ์ศรี ไม่มีศักยภาพ มีฐานะเป็นทาสบ้างเป็นไพร่บ้าง ถูกเกณฑ์ไปใช้แรงงานโดยมุลนายหรือหลวง หรือถูกเกณฑ์ไปทำสงคราม มีมายาคติต่างๆ ในสังคมไทยที่ทำให้คนทั้งหลายเป็นประจูดติดอยู่ในคุกที่มองไม่เห็น (The invisible prison) ด้อยศักดิ์ศรี ด้อยศักยภาพ ไม่มีส่วนร่วมในการปกครองบ้านเมือง ในสภาพอย่างนี้แม้มีประชาธิปไตยที่เป็นเพียงกลไกหรือรูปแบบ ประชาธิปไตยนั้นก็ไม่นำมาซึ่งผลให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี

ในความเป็นจริง (มายาคติคือความไม่จริง) คนทุกคนมีคุณค่าศักดิ์ศรีและศักยภาพของความเป็นมนุษย์อยู่ในตัว หากเกิดสำนึกกระลึกรู้ในคุณค่าและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของตนเอง จะหลุดออกจากคุกแห่งมายาคติที่กักขังเขาไว้ เป็นอิสระ มีความสุขอย่างลึกซึ้ง และตระหนักถึงศักยภาพตัวเองที่จะทำอะไรดีๆ เกิดเป็น**พลเมืองที่ตื่นรู้**ที่สามารถรวมตัวร่วมคิดร่วมทำเพื่อกิจสาธารณะต่างๆ พลังพลเมืองที่ตื่นรู้และรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในกิจสาธารณะอย่างหลากหลายเต็มประเทศจะทำให้โครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนจากสังคมทางตั้ง (Vertical society) หรือสังคมที่สัมพันธ์กันด้วยอำนาจเป็นสังคมทางราบ (Horizontal Society) หรือสังคมที่สัมพันธ์กันด้วยความเสมอภาคและภราดรภาพ เป็นประชาสังคม (Civil society)

ในสังคมทางตั้งเศรษฐกิจจะไม่ดี การเมืองจะไม่ดี และศีลธรรมไม่ดี แม้มีการเคร่งศาสนา ศีลธรรมก็ไม่ดี อย่างเช่นเมืองไทยเป็นเมืองพุทธ พุทธศาสนาก็เป็นของดี แต่ศีลธรรมไม่ดี เพราะเป็นสังคมทางตั้ง

ในสังคมทางตั้งความถูกต้องเป็นทางเกิดขึ้นไม่ได้ ฉะนั้นต้องทำความเข้าใจและส่งเสริมทุกวิถีทางให้เกิดพลังพลเมืองที่ตื่นรู้และกัมมันตะ ซึ่งจะเป็นปัจจัยให้เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี หรือ เกิดสังคมที่มีความถูกต้องเป็นธรรม

ควรอ่านการวิจัยของ Robert Putnam จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดในหนังสือของเขาชื่อ “Making Democracy Work : Civic Traditions in Modern Italy” ในประเทศอิตาลีตอนเหนือกับตอนใต้ไม่เหมือนกันทั้งๆ ที่ใช้รัฐธรรมนูญฉบับเดียว ทางตอนเหนือแควมิลานและโตรินโต เศรษฐกิจดี การเมืองดี และศีลธรรมดี ทางตอนใต้ เช่น ซิซิลีและซาร์ดิเนีย นั้นตรงข้าม คำว่ามาเพียก็มาจากภาคใต้ของอิตาลี ที่บางเมืองก็เคร่งศาสนาคาทอลิกแต่ศีลธรรมก็ไม่ดี

ฉะนั้น รัฐธรรมนูญและประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างเดียวไม่พอ ที่จะทำให้เกิดสังคมที่มีความถูกต้องเป็นธรรม แต่ต้องการสังคมทางราบที่มีพลเมืองที่ตื่นรู้และกัมมันตะมากๆ บ้านเมืองจึงจะเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง มีความถูกต้องเป็นธรรม

มรรควิธีที่ ๕

เปลี่ยนโครงสร้างของประเทศจากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา

อุปสรรคสำคัญที่สุดที่ทำให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริง หรือเกิดสังคมที่ถูกต้อง เป็นธรรมคือ **โครงสร้างอำนาจ**

อย่างน้อยตั้งแต่กรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมา สังคมไทยมีวัฒนธรรมเชิงอำนาจคือ คิดเชิงอำนาจ มีสัมพันธภาพเชิงอำนาจ และมีระบบการบริหารบ้านเมืองเป็นโครงสร้างอำนาจ โครงสร้างอำนาจ ทำให้เกิดความบีบคั้นหรือความขัดแย้ง หรือทุพภิกขภาวะ มีการเรียนรู้น้อย และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน ทางลบนานาประการ ยิ่งสังคมปัจจุบันเป็นสังคมซับซ้อน และมีปัญหายากสุดๆ การใช้อำนาจยังไม่ ได้ผล ในสภาพเช่นนี้ไม่มีรัฐบาลใดๆ จะแก้ปัญหาได้ บ้านเมืองจึงสะสมปัญหามากขึ้นเรื่อยๆ จน วิกฤตก่อนโควิดมาแล้ว

การเปลี่ยนโครงสร้างของประเทศจากโครงสร้างอำนาจ เป็นโครงสร้างทางปัญญา จึง จำเป็นต่อการขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่อนาคตใหม่ที่มีความถูกต้องเป็นธรรม

ปัญหาโครงสร้างอำนาจเป็นปัญหาใหญ่ที่สุดและยากที่สุด เพราะระบบอำนาจนั้นเบ็ดเสร็จ และมีพลังรอบด้าน เช่น อำนาจบังคับใช้กฎหมาย อำนาจติดอาวุธ อำนาจกำหนดการใช้ทรัพยากร อำนาจทางการสื่อสาร อำนาจในการทำสงคราม อำนาจทางวัฒนธรรม อำนาจที่รุนแรงเบ็ดเสร็จ ขนาดนี้ ถึงมีความไม่ถูกต้องได้มาก แต่เป็นอำนาจอันมหิมาในการทำลายการต่อต้าน

ในประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีผู้พยายามต่อต้านและทำลายอำนาจรัฐเสมอมา ด้วยการ วิพากษ์วิจารณ์บ้าง ชุมนุมประท้วงบ้าง รวมตัวลุกฮือ (uprising) เป็นกบฏ พยายามลอบฆ่า เปลี่ยนราชวงศ์เกือบทั้งหมด ไม่ประสบความสำเร็จแต่ถูกปราบปรามลง หรือเพียงเปลี่ยนตัว หรือ กลุ่มผู้ใช้อำนาจ แต่ไม่ได้เปลี่ยนโครงสร้างอำนาจ แม้ปลายราชวงศ์ชิงซึ่งเกือบจะเป็นรัฐล้มเหลว แล้ว ยังสามารถปราบกบฏครั้งใหญ่ที่สุดที่เรียกว่ากบฏไท่ผิง มีคนตายถึง ๒๐ ล้านคน ทั้งนี้เพราะ อ ำ น ำ จ รั ฐ เ ป็ น ร ะ บ บ ไม่ ไ ด้ มี แ ต่ ต ัว ท ร ร ำ ช

สัตว์หรือคนถ้าสมองอ่อนแอหรือปัญญาอ่อน ไม่สามารถดำรงชีวิตได้ดี หรืออยู่รอดได้

องค์กรใดๆ หรือประเทศถ้ามีปัญญาอ่อน ก็จะประสบปัญหาต่างๆ จนวิกฤต วิกฤติแล้ว วิกฤตอีก ประเทศไทยเต็มไปด้วยโครงสร้างอำนาจ แต่มองแทบไม่เห็นโครงสร้างทางสมองที่ทำหน้าที่ทางปัญญา จึงไม่แปลกที่วิกฤตแล้ววิกฤตอีก และออกจากวิกฤตไม่ได้

โครงสร้างสมองของสังคม ควรประกอบด้วยกลุ่มคนที่ทำหน้าที่ประจักษ์กลุ่มเซลล์สมอง คือ รับรู้ข้อมูล แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ให้เป็นความรู้เพื่อการใช้งาน (working knowledge) จนเป็นการประสานงานของส่วนต่างๆ หรือประกอบการตัดสินใจก็ตาม อาจเรียกว่า **“เรียนรู้ สร้างความรู้ ใช้ความรู้ จัดการความรู้”** เพื่อความเป็นไปอย่างถูกต้องของระบบ หรือขององค์กร หรือของประเทศ ควรมีกลุ่มเซลล์สมองเพื่อสังคมอย่างหลากหลายจำนวนมาก ทำหน้าที่ทางปัญญาในทุกจุดของการพัฒนา และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็น**เครือข่ายกลุ่มเซลล์สมองเพื่อสังคม** คล้ายเครือข่ายเซลล์สมอง (neuronal networks) อันเป็นโครงสร้างทางสมองของมนุษย์

เมื่อเป็นอย่างนั้นประเทศก็จะมีโครงสร้างทางสมองเต็มประเทศ เข้ามาแทนที่โครงสร้างอำนาจ ลองนึกเปรียบเทียบประเทศที่มีแต่โครงสร้างอำนาจที่ไม่มีโครงสร้างสมอง กับประเทศที่มีโครงสร้างสมอง

ประเทศที่มีแต่โครงสร้างอำนาจ เน้นการใช้อำนาจสั่งการและควบคุม ใช้กำลังคนจำนวนมากควบคุมการปฏิบัติตามกฎระเบียบ โดยไม่ “เรียนรู้ สร้างความรู้ ใช้ความรู้ และจัดการความรู้” ก็เรียกว่าโดยขาดปัญญา แล้วจะเกิดความถูกต้องและงอกงามได้อย่างไร

ปัญญาทำให้เกิดความงอกงาม

อำนาจลดทอนปัญญา และความงอกงาม

คนไทยในทุกภาคส่วนควรทำความเข้าใจแล้วก่อตัวกันเป็นกลุ่มเซลล์สมอง เพื่อทำหน้าที่ทางปัญญาในทุกจุดของการพัฒนา ตั้งแต่การปฏิบัติขนาดเล็กขึ้นมาถึงระดับนโยบาย ที่เรียกว่าการพัฒนานโยบายคือ บางกลุ่มเซลล์สมองที่มีความสามารถสูงทำหน้าที่เป็นกลุ่มเซลล์สมองพัฒนานโยบายสาธารณะ ประเทศก็จะเต็มไปด้วยปัญญาในทุกจุดและระดับ

การทำหน้าที่ทางปัญญาเป็นเรื่องรื่นรมย์และมีความสุข เพราะปัญญาทำให้เกิดความแจ่มแจ้ง ความแจ้งทำให้เกิดความสุข ตรงข้ามกับสัมพันธภาพเชิงอำนาจ ซึ่งก่อให้เกิดความบีบคั้นทุกขภาวะ ความขัดแย้ง และความรุนแรง

ฉะนั้นจึงกล่าวแต่ต้นว่า การสร้างโครงสร้างทางปัญญา ถ้าเข้าใจเป็นเรื่องไม่ยาก สันติให้ผลลึก และถาวร และเนื่องจากไม่ได้ทำผิดกฎหมาย จึงไม่มีใครมาปราบปราม ตรงข้ามคนที่มีความอำนาจกลับได้รับประโยชน์จากกลุ่มงานทางปัญญา เขาจะขึ้นชอบที่ทำให้งานของเขาได้ผล หันมาสนับสนุน และเกิดพฤติกรรมใหม่ในการใช้ความรู้ เห็นได้จากวิกฤตโควิด ฝ่ายมีอำนาจทางการเมืองไม่มีความรู้ ทำอะไรไม่ถูกซึ่งอันตรายมาก แต่เมื่อมีกลุ่มเซลล์สมองทางแพทย์ซึ่งใช้ข้อมูลความรู้เข้ามาช่วย ฝ่ายมีอำนาจก็ได้ประโยชน์ และเห็นคุณค่าของกลุ่มเซลล์สมอง

ฉะนั้นขอให้ช่วยกันทำความเข้าใจ และปฏิบัติให้มากในการก่อตัวเป็นกลุ่มเซลล์สมองเพื่อสังคม ทำหน้าที่สร้างปัญญาในทุกจุดของการพัฒนา ประเทศไทยจะเปลี่ยนแปลงโดยสิ้นเชิง จากโครงสร้างอำนาจเป็นโครงสร้างทางปัญญา มีสมรรถนะทางปัญญาสูงที่จะพัฒนาบ้านเมืองไปสู่ความถูกต้องเป็นธรรม โดยสันติ เป็นสันติวิธีโดยแท้

ควรสังเกตว่ากลุ่มเซลล์สมองที่ทำหน้าที่ **“เรียนรู้ สร้างความรู้ ใช้ความรู้ จัดการความรู้ ให้เกิดประโยชน์ตามความมุ่งหมาย”** นั้นทำการจัดการ (management) เนื่องจากการจัดการมีการใช้ความรู้ สร้างความรู้ ณ ทุกองค์ประกอบของระบบ* จึงมีอำนาจให้เกิดความสำเร็จมาก จนมีคำกล่าวว่า “การจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้เป็นไปได้” (Management makes the impossible possible) การจัดการจึงเป็นปัญญาอีกชนิดหนึ่งที่อาจเรียกว่า “อิทธิปัญญา” หรือปัญญาที่ทำให้เกิดความสำเร็จ (อิทธิ = สำเร็จ) แต่ภูมิปัญญาในการจัดการเกือบจะขาดไปจากสังคมไทยโดยสิ้นเชิง เพราะระบบการศึกษาที่เน้นการท่องวิชาเป็นวิชาๆ การท่องวิชาไม่ทำให้จัดการประเทศเป็น เมื่อประเทศเต็มไปด้วยคนจัดการไม่เป็น สิ่งที่ดีควรเป็นไปได้ กลับเป็นไปไม่ได้

make the possible impossible

* การจัดการคือการใช้ความรู้สร้างความรู้ “Peter Drucker” ปรมาจารย์ทางการจัดการ

ระบบการศึกษาซึ่งคนเป็นสมองของประเทศกลับไม่เป็น เพราะไม่เข้าใจโครงสร้างและ การทำหน้าที่ของสมอง การท่องวิชา หรือแม้แต่การวิจัยแบบแยกส่วนจากการปฏิบัติ และการ ตัดสินใจก็ไม่ใช่สมอง ควรทบทวนการทำหน้าที่ของสมองที่กล่าวข้างต้น ซึ่งโดยสรุป

- รับรู้ความจริงทั้งภายในและภายนอกตัว
- ใช้การรับรู้ความจริงประสานการปฏิบัติของส่วนต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริง
- วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูล เป็นความรู้เพื่อการใช้งาน (working knowledge) หรือ ความรู้ที่ตรงต่อการใช้งาน ทั้งในการปฏิบัติและการตัดสินใจ
- ประเมินผลการปฏิบัติ เพื่อมาปรับตัวให้ฉลาดขึ้น เรียนรู้ได้ดีขึ้น สร้างความรู้ได้ดีขึ้น นำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติและการตัดสินใจดีขึ้น ทำให้ชีวิตหรือการทำงานหรือการพัฒนาประเทศดีขึ้นเรื่อยๆ

นี่คือผลของการมีระบบสมอง การท่องวิชาไม่สามารถเป็นสมองได้ ประเทศจึงเหมือนไม่มี สมองมีแต่โครงสร้างอำนาจ แล้วก็ตีรันทนทรมานทลายจิตตีกันเหมือนไก่อยู่ในขัง ตกอยู่ในทุกขภาวะ เพราะอวิชา อาจารย์มหาวิทยาลัยเกือบทั้งหมดก็ขาดวิธีคิดเชิงระบบและการจัดการ ทำให้ มหาวิทยาลัยไม่สามารถเป็นหัวรถจากทางปัญญาพาชาติออกจากวิกฤตได้

ฉะนั้น เนื่องจากการก่อตัวเป็นกลุ่มเซลล์สมองเพื่อสังคมและเครือข่ายให้เต็มประเทศ เป็น การสร้างโครงสร้างทางสมองและสมรรถนะในการจัดการให้ประเทศ ระบบการศึกษาและทุกภาค ส่วนของสังคมควรร่วมสร้างกลุ่มและเครือข่ายเซลล์สมองเพื่อประเทศ อนึ่งต้องเข้าใจว่าการ บริหารหรือ administration ที่ระบบใช้กับการจัดการ (management) ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน การ บริหารนั้นบริหารกฎระเบียบ การจัดการนั้นบริหารความรู้และปัญญาไปสู่ความสำเร็จ

มรรควิธีที่ ๖

สร้างพระเจดีย์จากฐาน

เส้นทางวิกฤตของการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาอีกอย่างหนึ่งคือ แนวทางการพัฒนา ประดุจพยายาม “สร้างพระเจดีย์จากยอด” คือทำอะไรๆ ก็เอาแต่ข้างบน เช่น พัฒนาเศรษฐกิจ ข้างบนให้มันเติบโตมากๆ แล้วมันจะได้ “กระเด็นลงข้างล่าง” (Trickle down) การศึกษาก็เอา แต่ข้างบน มุ่งให้คนจบปริญญาหลายๆ การเมืองก็เอาแต่ประชาธิปไตยระดับชาติ โดยทั้งหมดทั้ง ฐาน หรือทำลายฐานให้อ่อนแอ เมื่อไม่มีฐานรองรับโครงสร้างข้างบนก็พังลงๆ

พระเจดีย์สร้างจากยอดไม่ได้ ต้องสร้างจากฐาน โครงสร้างทุกชนิด ฐานต้องกว้างและ แข็งแรง จึงจะรองรับทั้งหมดให้มั่นคง

ฐานของประเทศ คือ ชุมชนท้องถิ่นอันกว้างใหญ่ไพศาล

สังคมข้างบนกับสังคมข้างล่างไม่เหมือนกัน

สังคมข้างล่างเป็น **ภาคที่เป็นจริง** (Real sector) ในขณะที่สังคมข้างบน เป็นภาคที่มี**มายา** คติอยู่มาก

สังคมข้างล่าง คือชุมชนท้องถิ่น คือวิถีชีวิตร่วมกันของกลุ่มคนที่สัมพันธ์อยู่กับธรรมชาติ แวดล้อม ที่ต้องพยายามรักษาสมดุล ทั้งระหว่างคนกับคนและระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม ในวิถี ชีวิตร่วมกันซึ่งเรียกว่าวัฒนธรรมชุมชน นี้องค์ประกอบทั้งหมดของการที่ทำให้การอยู่ร่วมกันมี ความสมดุล เพราะความสมดุลคือปรกติสุขและความยั่งยืน องค์ประกอบของสิ่งที่เรียกว่า วัฒนธรรมนั้นจึงมีตั้งแต่ ความเชื่อร่วมกัน คุณค่าร่วมกัน การทำมาหากินหรือการผลิต ภาษา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี การอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นธรรม การ ดูแลรักษาสุขภาพ การพัฒนาจิตใจ การไกล่เกลี่ยความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เป็นต้น

คำว่าวัฒนธรรมไม่ได้หมายถึงศิลปวัตถุ หรือการร้องรำทำเพลงเท่านั้น แต่หมายถึงวิถีชีวิต ร่วมกันอันสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมหนึ่งๆ ดังกล่าว ชุมชนหรือวัฒนธรรมชุมชนจึงเป็นระบบการ อยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ฉะนั้นจึงเป็นที่อยู่ของศีลธรรม และมีความยั่งยืน ดังที่อยู่มาได้ถึง ๑๐,๐๐๐ ปี นั่นคือภาคที่เป็นจริง (Real Sector)

ขณะที่สังคมข้างบนก่อตัวขึ้นจากผู้ปกครองคนข้างล่าง เริ่มต้น ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ก็ยังเหมือนๆ กัน คือยังทำการผลิตเหมือนๆ กัน แต่นานวันเข้าก็ห่างกันออกไป โดยชนชั้นปกครอง ไม่ได้ทำการผลิต อาศัยผลผลิตจากคนข้างล่างแต่กลับมีมากกว่า เพราะมีอำนาจเรียกเอาแรงงานและ ผลผลิตจากคนข้างล่าง นี่คือมายาคติอย่างหนึ่งคือ ผู้ไม่ได้ผลิตกลับมีมากกว่าผู้ผลิต สังคมข้างบนมี วิวัฒนาการไปอย่างรวดเร็ว ด้วยอำนาจ กฎหมาย รูปแบบ เงิน มายาคติ และความฉ้อฉลต่างๆ การค้าขายที่เชื่อมโยงทั่วโลก เทคโนโลยีระบบการเงินที่เงินสามารถเคลื่อนไหวยรอบโลกด้วยความเร็ว ของแสง ทำให้สังคมข้างบนกลายเป็นระบบซับซ้อน (Complexity system) ที่มีชีวิตของมันเองและมีคุณสมบัติใหม่ที่ไม่เคยมีมาก่อน เช่น ความโกลาหลพลุกพล่านจะเกิดขึ้นได้ง่าย รวดเร็ว และรุนแรง จากเหตุการณ์หรือการกระทำเล็กๆ ในจุดใดจุดหนึ่งในโลก แต่ผลกระทบมันเดินไปบนการต่อเชื่อม และขยายตัวใหญ่โตขึ้น ที่เขาเรียกว่าปรากฏการณ์ผีเสื้อกระพือปีก (Butterfly effect) ทำให้คนส่วนใหญ่ได้รับผลจากกรรมที่ตนไม่ได้ก่อ และไม่เข้าใจว่ามันเกิดขึ้นได้อย่างไร

บริษัทการค้าข้ามชาติขนาดใหญ่ผุดบังเกิดขึ้นเหมือนสัตว์speciesใหม่ ที่โลกไม่เคยมีมาก่อนแต่มีอำนาจมาก อำนาจหลายอย่างก็เหนือรัฐ คล้ายกฎแรงดึงดูดแห่งมวลทางฟิสิกส์ อะไรที่มีมวลมากย่อมมีแรงโน้มถ่วงดึงดูดวัตถุและพลังงานเข้ามาหาตัวได้มาก อำนาจรัฐและอำนาจเงินเป็น อำนาจอันมหึมาดึงดูดทรัพยากรต่างๆ เข้าหาตัวทำให้ขาดความเป็นธรรม อำนาจของบริษัท การค้าเป็นที่รู้จักมานาน เช่น บริษัท East Asiatic ใช้กำลังเข้ายึดอินเดียนีเซีย การแย่งชิงทางการค้านำไปสู่สงคราม เงินที่เคลื่อนไหวในโลกกว่า ๘๘ เปอร์เซ็นต์ ไม่มีเศรษฐกิจจริงรองรับ กลไกทางการเงินที่ซับซ้อน ดึงให้คนจำนวนมากเข้าไปทำงานเกี่ยวกับกลไกทางการเงินโดยไม่ได้ สร้างสรรค์ แต่เป็นการหาช่องทางเอาชนะหรือเอาเปรียบกัน และโดยที่รายได้จากทุนสูงกว่ารายได้ จากการทำงาน เมื่อการพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจดำเนินไปๆ **ความเหลื่อมล้ำ**ระหว่าง คนมีมากกับคนไม่มีก็ยิ่งขยายกว้างขึ้นเรื่อยๆ จนกว้างอย่างสุดๆ ในสหรัฐอเมริกาที่เรียกว่า

ปรากฏการณ์ 99 : 1 (Joseph Stiglitz : The Price of Inequality) ที่ว่าการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคน ๑ เปอร์เซ็นต์เท่านั้น คนอีก ๙๙ เปอร์เซ็นต์ก็ไม่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำหรือการขาดความเป็นธรรมที่มากเกินไป ก็เช่นเดียวกับการเสียสมดุลทั้งหลาย ที่นำไปสู่ความไม่ปกติ ความปั่นป่วนวุ่นวาย และรุนแรงในทุกมิติ

โดยสรุป **เศรษฐกิจข้างบนเป็นเศรษฐกิจมายาคติ** ที่มีการเอาเปรียบอันสูงส่ง นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและการขาดความเป็นธรรม ความขัดแย้งและความรุนแรง

ในขณะที่เศรษฐกิจข้างล่างเป็นเศรษฐกิจจริง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม สังคมข้างล่างจึงเป็นที่อยู่ของศีลธรรม

สังคมข้างบนประสบความล้มเหลวในการพัฒนาศีลธรรม ถึงแม้มีการสอนวิชาศีลธรรม ศีลธรรมก็ไม่เกิด เพราะศีลธรรมไม่ใช่วิชา แต่เป็นระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม ดังที่เห็นได้ในระบบชุมชนที่อาจเรียกว่า **ศีลธรรมชุมชน**

ฉะนั้น เมื่อประเทศไทยพัฒนาแบบ **“สร้างพระเจดีย์จากยอด”** โดยทอดทิ้งหรือทำลายฐานให้อ่อนแอ จึงเป็นทิศทางที่ผิดพลาด อันนำมาสู่สถานการณ์ประเทศไทยปัจจุบัน ซึ่งมีผู้กล่าวว่ามี ความเหลื่อมล้ำสูงเป็นที่ ๑ หรือที่ ๓ ในโลก ตามมาด้วยความไม่ปกติ ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง นานาประการ อย่างแก้ไขไม่ได้ ไม่มีรัฐบาลใดจะแก้ได้ นอกจาก**ประเทศไทยจะหันมาสร้างพระเจดีย์จากฐาน**

แต่**ชนชั้นนำทั้งหมดรวมทั้งคนเก่งคนดีด้วยไม่เข้าใจสังคมข้างล่างหรือความจริงประเทศไทย** เพราะระบบการศึกษาที่เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ไม่ได้เอาความเป็นจริงของประเทศเป็นฐาน เขาจึงรู้จักการพัฒนาเฉพาะระบบข้างบน ซึ่งซับซ้อนเป็นมายาคติและขาดความเป็นธรรม แก้ปัญหาของประเทศไม่ได้ ถึงบางท่านจะตั้งใจแก้ปัญหาฐานราก ก็ไม่เข้าใจระบบบูรณาการของสังคมข้างล่าง ยังเอาวิธีการทางเศรษฐกิจแบบแยกส่วนของข้างบนลงไปใช้ ซึ่งไม่ได้ผล ดังจะเห็นว่าถึงรัฐบาลจะอัดฉีดงบประมาณมหาศาลเพื่อฐานราก ก็ทำผ่านกลไกที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ซึ่ง ดู ด ก ลั บ ท ร ั พ ย า ก ร ที่ ตั ง จั ง ใ ห้ ค น ข ้าง ล ่าง ก ลั บ ม า สู่ ข ้าง บ น

ฉะนั้น ในการสร้างพระเจดีย์จากฐาน จึงต้องมีการสร้าง **“ความเข้าใจ เข้าถึง และ พัฒนา”**ตามพระราชดำรัสของพระเจ้าอยู่หัว ร.๙ ซึ่งทรงชี้แนะการสร้างพระเจดีย์จากฐานด้วยวิธี นานา แม้แต่ทรงทำนาและเลี้ยงวัวในบริเวณสวนจิตรลดาใกล้ๆ ทำเนียบรัฐบาลนั่นเอง แต่กระแสนี้ สร้างพระเจดีย์จากยอดไหลเชี่ยวกรากจนไม่เข้าใจพระราชกุศโลบาย อันล้ำยุคของพระองค์ หลัง วิกฤตโควิด คนไทยควรจะกลับไปสนใจคำสอนของพระภูมิพล หรือพระผู้เป็นพลังแผ่นดินให้มาก เพราะมีอัจฉริยภาพเหนือแนวความคิดการพัฒนาของฝรั่ง

ควรมีกระบวนการที่ประชาชนชั้นนำข้างบนไปสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน ขณะนี้มีผู้นำชุมชน ท้องถิ่นที่เก่งๆ และดี ๆ หลายแสนคนแล้ว พร้อมทั้งจะเป็นไกด์นำชมความเข้มแข็งของชุมชน ท้องถิ่นด้วยมิตรไมตรี หลายองค์กรที่ทำงานกับชุมชนท้องถิ่นน่าจะอยู่ในฐานะที่จะจัด **“ทัวร์ ชุมชน”** ที่ให้ทั้งความสุขและความเข้าใจเข้าถึง สำหรับนิสิตนักศึกษาในทุกมหาวิทยาลัยทุกสาขา ควรมีหลักสูตร **“ชุมชนศึกษาภาคปฏิบัติ”** เป็นหลักสูตรแกน ที่ส่งนักศึกษาไปใช้ชีวิตและ ปฏิบัติงานในชุมชนเป็นเวลาอย่างน้อย ๓ เดือน เพื่อสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีความจริงใจของประเทศไทย

ควรสังเกตว่าในวิกฤตโควิดคราวนี้ การที่ประเทศไทยสามารถหยุดยั้งการระบาดได้ ก่อนข้างตึ๊งได้รับการสกอ.เป็นที่ ๑ ในโลก นอกเหนือไปจากสมรรถนะทางการแพทย์แล้ว การที่ ประเทศไม่พังราบลงไปก็เพราะมีสังคมเข้มแข็งยันไว้ ถ้ามีแต่เศรษฐกิจเข้มแข็งเวลาเศรษฐกิจล้ม จะ ล้มทั้งหมด ดังที่เกิดกับโลกขณะนี้ แต่สังคมเข้มแข็งจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ระดับหนึ่ง ภายใน ๔๐ - ๕๐ ปี ที่ผ่านมามคนไทยจำนวนหนึ่งได้ทำงานส่งเสริมสังคมเข้มแข็ง รวมทั้งพระราชวงศ์จักรีด้วย ทำให้บัดนี้เรามีผู้นำชุมชนท้องถิ่นเข้มแข็งมากพอที่จะสร้างพระเจดีย์จากฐาน โดยพัฒนาอย่าง บูรณาการ ให้ฐานของประเทศ ทั้ง ๘๐,๐๐๐ หมู่บ้าน ๘,๐๐๐ ตำบล ๘๐๐ อำเภอ ใน ๗๖ จังหวัด แข็งแรงรองรับประเทศทั้งหมดให้มั่นคง

หนังสือชื่อ **“แผนสงครามเบ็ดเสร็จเพื่อเอาชนะความยากจนและการขาดความเป็น ธรรม”** โดยผู้เขียน และบทความชื่อ **“แผนและยุทธศาสตร์สร้างแผ่นดินสุขภาวะ ใน ๘๐๐ อำเภอ ๘,๐๐๐ ตำบลทั่วประเทศ”** โดยผู้เขียนเช่นเดียวกัน ได้ให้รายละเอียดและวิธีการว่าทำ
อ ย่ า ง ไ ร โป ร ด คี ก ษ า ดู ไ ต่

เอกสารทั้ง ๒ ได้เสนอ **การเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง** ที่คนไทยทุกคนในทุกภาคส่วนสามารถเข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ในเรื่องที่ดินรักและถนัดได้อย่างมีความสุข คนไทยทั้งมวลจะร่วมสร้างพระเจดีย์แห่งการพัฒนาจากฐานขึ้นมาถึงยอดให้เป็นพระเจดีย์ที่สวยงาม สว่างงาม ส่งประกายสีทอง งามระยับจับตา พระเจดีย์นั้นคือ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ มีความถูกต้องเป็นธรรม และงดงาม

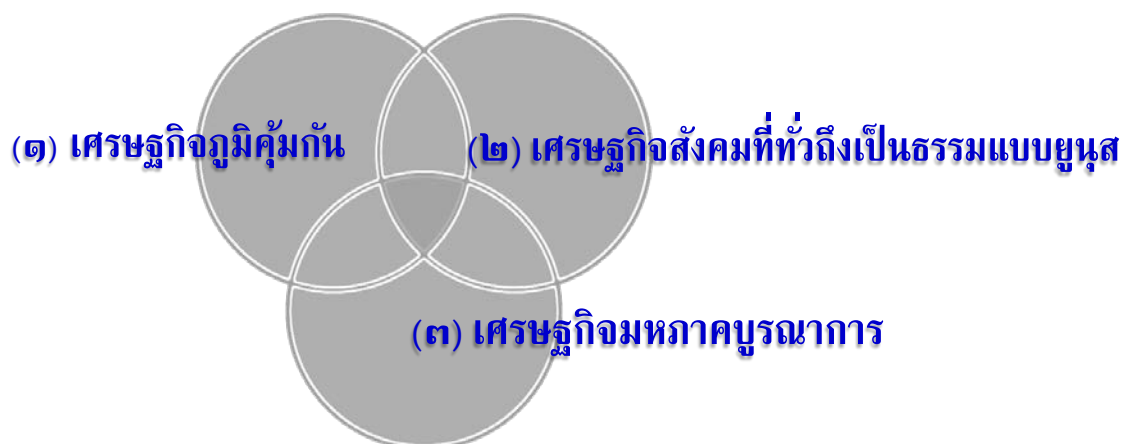
มรรควิธีที่ ๗

ระบบเศรษฐกิจใหม่

ระบบเศรษฐกิจเก่าตั้งอยู่บนความเห็นผิด จึงเป็นต้นเหตุให้เกิดวิกฤติโลก ความเห็นผิดที่ว่
นั้นคือ เห็นแบบแยกส่วน ไม่เห็นองค์รวม จึงคิดระบบเศรษฐกิจแบบแข่งขันเสรี เพื่อสร้างความมั่ง
คั่งและเติบโต ผลคือโลกเสียสมดุลขนาดหนัก ถ้าคิดถึงองค์รวมว่า ทั้งหมดเหมือนอยู่ในร่างกายเรา
จะคิดแบบนั้นไม่ได้ แต่ต้องคิดว่าระบบเศรษฐกิจเปรียบประดุจระบบสุบฉิดโลหิตไปเลี้ยงร่างกาย
อย่างทั่วถึงเป็นธรรม จะปล่อยให้ส่วนใดส่วนหนึ่งขาดเลือดไปหล่อเลี้ยงไม่ได้ เพราะจะ
กระทบกระเทือนถึงองค์รวมทั้งหมด

ฉะนั้น ระบบเศรษฐกิจใหม่ต้องเป็นระบบที่หล่อเลี้ยงองคัพพพทั้งหมดอย่างทั่วถึงเป็น
ธรรม จะวัดด้วยจีดีพีไม่ได้ เพราะจีดีพีไม่ได้สะท้อนความทั่วถึงเป็นธรรม ดัชนีใหม่คือ**การมี
สัมมาชีพเต็มพื้นที่** การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นปัจจัยของความร่มเย็นเป็นสุขและศีลธรรม ฉะนั้น
สัมมาชีพเต็มพื้นที่ต้องเป็นเป้าหมายที่ต้องทำให้เกิดในทุกหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด การมี
สัมมาชีพเต็มพื้นที่จะทำให้เศรษฐกิจมหภาคเติบโตบนฐานที่แข็งแกร่งและมั่นคง นี่ก็เป็นการสร้าง
พระเจดีย์จากฐาน

ระบบเศรษฐกิจใหม่ควรประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบ ประดุจห่วง ๓ วง ที่คล้องกันอยู่คือ

๑. **ระบบเศรษฐกิจภูมิคุ้มกัน** หมายถึงมีการจัดสรรที่ดินให้ชุมชนอย่างพอเพียง ให้ทุกคนรอบครัวมีบ้านอยู่ มีอาหารกิน มีครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง เป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนฐานการเกษตร (Farm-Based Community Economy) ทำให้คนส่วนใหญ่มีความมั่นคงทางที่อยู่อาศัย ทางอาหาร และทางสังคม เป็นภูมิคุ้มกันอันวิเศษ ไม่ว่าโลกจะผันผวนอย่างไรๆ คนไทยส่วนใหญ่ก็จะปลอดภัย

๒. **ระบบเศรษฐกิจสังคมที่ทั่วถึงเป็นทำแบบยูนิส** โมฮัมหมัด ยูนิส เป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวบังคลาเทศ ผู้ได้รับรางวัลสาขาสันติภาพในฐานะที่ตั้งธนาคารเพื่อคนจน จากการทำงานกับคนจนจำนวนมากมาหลายทศวรรษ ยูนิสได้พบว่าคนเล็กคนน้อยคนยากคนจน ถ้าได้รับการสนับสนุนทางการเงินด้วยการให้กู้เงินขนาดเล็ก เทคโนโลยี และการจัดการ สามารถเป็นผู้ประกอบการได้ คือประชาชนเป็นผู้สร้างงานเอง ไม่ต้องรอให้ใครมาจ้างจึงไม่มีการว่างงานและความยากจนอีกต่อไป ยูนิสกำลังทำงานเรื่องนี้ร่วมกับภาคีในหลายประเทศร่วมกับประชาชนคนยากคนจนหลายร้อยล้านคน จนเขามีความมั่นใจว่า “โลกสามศูนย์” เป็นไปได้ คือ

- การว่างงานเป็นศูนย์
- ความยากจนเป็นศูนย์
- การปล่อยมลภาวะเป็นศูนย์

(ดูหนังสือชื่อ “โลกสามศูนย์” ซึ่งแปลและพิมพ์จำหน่ายโดยสำนักพิมพ์มติชน)

ยูนิสเชื่อว่าโลกสามศูนย์จะเป็นอารยธรรมใหม่ ที่เข้ามาแทนที่อารยธรรมเก่าอันขาดความเป็นธรรม ขอเรียกระบบเศรษฐกิจนี้ว่า “ระบบเศรษฐกิจสังคมที่ทั่วถึงเป็นธรรมแบบยูนิส”

๓. **ระบบเศรษฐกิจมหภาคแบบบูรณาการ** ระบบเศรษฐกิจมหภาคยังจำเป็นต้องมีอยู่ แต่ไม่ใช่เป็นแบบแยกส่วนแบบเก่า แต่เป็นแบบบูรณาการสู่องค์กรรวม โดยส่งเสริมสนับสนุนระบบเศรษฐกิจแบบ ๑ และแบบ ๒ ในขณะเดียวกันระบบเศรษฐกิจ ๑ และ ๒ ก็เกื้อกูล ๓ ทั้ง ๓ จึงคล้องกันอยู่เพราะอยู่ในองค์กรรวมเดียวกัน

ระบบเศรษฐกิจใหม่จะเป็นปัจจัยสำคัญ ส่งให้องค์กรรวมของประเทศไทยมีความถูกต้องเป็น

ธ ร ร ม แ ล ล ะ ง ด ง า ม

มรรควิธีที่ ๘

ระบบการศึกษาใหม่

ระบบการศึกษาเก่าเป็นระบบที่อยู่บนความคิดแบบแยกส่วนคือ แยกจากความจริงของชีวิต ไปเอาวิชาเป็นตัวตั้ง และเน้นการเรียนรู้จากการ “ท่อง” ไม่ได้เน้นการเรียนรู้จากการ “ทำ” จากการปฏิบัติในสถานการณ์จริง ทำให้สร้างคนไทยที่ไม่รู้จักความจริงและอ่อนแอขึ้นมาเต็มประเทศ

ระบบการศึกษาใหม่เปลี่ยนฐานการเรียนรู้จากวิชา ซึ่งยังไม่ใช่ความจริงของประเทศให้อยู่บนฐานความจริงด้วยการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

ในการสร้างพระเจดีย์จากฐานที่มีการเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง จะมีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่สำคัญที่สุด เพราะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformation) ในทุกมิติ ทั้งความรู้สึกนึกคิด โลกทัศน์ พฤติกรรม การเรียนรู้ การทำงาน การจัดองค์กร และที่สำคัญทำให้เกิดความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

(ดูรายละเอียดในบทความ “แผนและยุทธศาสตร์สร้างแผ่นดินสุขภาวะใน ๘๐๐ อำเภอ ๘,๐๐๐ ตำบล ทั่วประเทศ โดยผู้เขียน)

หากระบบการศึกษาเข้าร่วมในการขับเคลื่อนแผนและยุทธศาสตร์สร้างแผ่นดินสุขภาวะดังกล่าว ระบบการศึกษาเก่าจะเปลี่ยนเป็นระบบการศึกษาใหม่

มรรควิธีที่ ๙

ระบบการเมืองใหม่

ระบบการเมืองเก่ามีวิกฤตในตัวเอง และก่อวิกฤตให้บ้านเมืองและโลก แม้ในประเทศต้นแบบเสรีประชาธิปไตยอย่างสหรัฐอเมริกา เพราะอยู่บนความคิดแบบแยกส่วน ทำให้เกิด polarization อย่างสุดโต่ง จนรัฐบาล dysfunction

ประเทศไทยผ่านการต่อสู้ทางการเมืองมานาน มีปฏิวัติรัฐประหารจำนวนมาก และมีการเขียนรัฐธรรมนูญใหม่กว่า ๒๐ ฉบับ แสดงว่าวิธีเก่าๆ อย่างนี้ไม่ได้ผลแล้ว

ควรจะนำวิถีคิดทางสายกลางมาใช้ในการพัฒนาการเมือง ไม่มองการเมืองแบบแยกส่วน แต่เป็นการเมืองที่บูรณาการอยู่ในทั้งหมด ที่กล่าวถึงมรรค ๑๑ ในทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิด ในบทความนี้มีมรรคทั้ง ๑๒ ไม่ได้แยกเป็นส่วนๆ แต่บูรณาการอยู่ในกันและกัน แบบที่ทางพระใช้คำว่า **มรรคสมังคี** ถ้าทั้ง ๑๒ มรรคสมังคี การเมืองก็จะดีไปด้วย เพราะเชื่อมโยงอยู่กับความถูกต้องเป็นธรรมทั้งหมด

ประชาธิปไตยทางตรงกับทางอ้อมสามารถบรรจบหรือบูรณาการกัน โดยคนทั้งประเทศมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายสาธารณะ

นายกรัฐมนตรีควรได้รับการเลือกตั้งโดยมติที่เป็นเอกฉันท์จาก **สส.** ทั้งสภา เป็นประชาธิปไตยโดยเอกฉันท์ ไม่ใช่โดยเสียงข้างมากซึ่งแยกส่วน นายกรัฐมนตรีจะอยู่เหนือการแบ่งข้างแบ่งขั้ว ทำให้มีอิสระในการเลือกคนดีที่สุดมาร่วมบริหารบ้านเมือง โดยไม่ขึ้นกับโควตาของพรรคซึ่งไม่การันตีว่าจะได้คนที่เหมาะสมที่สุด กลุ่มการเมืองไม่ควรมีสิทธิเพราะอำนาจเงิน แต่ควรจะเป็นสิทธิของประเทศที่จะได้คนที่ดีที่สุดมาบริหารบ้านเมือง นี่ก็คือการเมืองใหม่

การเมืองใหม่อีกอย่างหนึ่งคือ การเมืองอันเป็นอำนาจการตัดสินใจสูงสุด ต้องสัมพันธ์อยู่กับกระบวนการทางปัญญาสูงสุด กระบวนการทางปัญญาสูงสุดของชาติใดชาติหนึ่งคือ **กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม** ที่เป็นทั้งกระบวนการประชาธิปไตย และ

ก ร ะ บ ว น ก า ร ท า ง ป ัญ ญ า

สามารถออกแบบ “**สมัชชาพัฒนานโยบายสาธารณะแห่งชาติ**” ที่กำหนดให้สมาชิก
รัฐสภา คณะรัฐมนตรี เข้าร่วมประชุมร่วมกับตัวแทนจากทุกภาคส่วนของสังคม การตัดสินใจ
นโยบายสาธารณะที่ดีร่วมกันและนำไปสู่การปฏิบัติอย่างครบวงจร จะเป็นการเมืองใหม่อย่าง
แท้จริง พรรคการเมืองจะกลายเป็นสถาบันพัฒนานโยบายสาธารณะ นักการเมืองจำนวนมากจะ
กลายเป็นนักพัฒนานโยบายสาธารณะ เป็นผู้ทรงเกียรติอย่างแท้จริง ไม่ใช่กลุ่มก๊วนผู้แสวงหา
อำนาจและผลประโยชน์อีกต่อไป

การต่อสู้ระหว่างซ้ายและขวาไม่ควรจะมีอีกต่อไป เพราะองค์กรต้องมีทั้งแขนซ้ายและ
แขนขวา เครื่องบินต้องมีปีกซ้ายและปีกขวาจึงจะบินขึ้น

การปฏิวัติรัฐประหารไม่ควรจะมีต่อไป กองทัพนอกจากเป็นสถาบันป้องกันประเทศแล้ว
ยังจะมีบทบาทในการพัฒนาอย่างบูรณาการในมรรคทั้ง ๑๒ มรรค ที่กล่าว

ดังนี้ เป็นต้น

ไม่ได้กล่าวถึงระบบทั้งหมดยังมีระบบอื่นๆ อีกมาก เช่น ระบบความยุติธรรม ซึ่งสามารถ
คิดได้ในทำนองเดียวกัน

มรรควิธีที่ ๑๐

พลังทางศาสนา

ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ มีวัดประมาณ ๓๐,๐๐๐ วัด พระสงฆ์ประมาณ ๒๕๐,๐๐๐ สามเณรประมาณ ๑๐๐,๐๐๐ ที่สำคัญมีพุทธธรรมอันเป็นภูมิปัญญาที่มาจากความจริงตามธรรมชาติ จึงเป็นพลังมหาศาลเพื่อการพัฒนา

ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิดที่จะไปให้พ้นวิกฤตจะไม่เหมือนเดิม ที่เอากาญจเรญเตบโตทางเศรษฐกิจหรือจีดีพีเป็นตัวตั้ง อันเป็นการคิดและทำแบบแยกส่วนที่นำไปสู่การเสียสมดุล แต่จะต้องเปลี่ยนเส้นทางมาดำเนินบนทางแห่งทิวทองครววม และการพัฒนาอย่างบูรณาการไปสู่ความถูกต้องเป็นธรรมของทั้งหมด

มรรควิธี ๑๒ ประการ ที่นำเสนอในที่นี้แสดงให้เห็นว่า บนเส้นทางแห่งทิวทองครววมนี้ต้องการการปรับทิวทองให้เห็นตามความเป็นจริง วิธีคิดแบบทางสายกลาง การเรียนรู้ และกระบวนการทางปัญญา สัมพันธภาพที่ถูกต้อง และกระบวนการทางสังคม อย่างไร ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่ๆ ทั้งสิ้น

พุทธธรรมว่าด้วยเรื่องใหญ่ๆ เหล่านั้นทั้งสิ้น

พุทธศาสนาจึงมีบทบาทใหญ่ในทิศทางใหม่แห่งการพัฒนาประเทศไทย

ที่ผ่านมาบทบาทของพระพุทธศาสนาถูกทำให้เป็นเรื่องเล็ก โดยเป็นเครื่องมือของอำนาจรัฐ และทำหน้าที่ทางจารีตประเพณี ไม่ใช่หน้าที่ในการเปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคมอย่างกว้างขวางตามเจตนารมณ์ของพระศาสดา

ทั้งนี้ก็มีที่ผ่านมา ประเทศไทยอย่างน้อยตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเต็มไปด้วยการต่อสู้แย่งชิงอำนาจทางการเมือง วิวาทใจกันไม่ได้ แม้แต่พระสงฆ์ที่เคยสีกออกมายึดอำนาจ ฝ่ายใดมีอำนาจก็ต้องการควบคุมการพระศาสนาให้มาสนับสนุนตน ไม่ปล่อยให้ไปเป็นอิสระ จึงเกิดระบบการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งเป็นระบบราชาการที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง

โครงสร้างอำนาจ ดังที่กล่าวแต่ต้นว่ามีพลังอำนาจมาก ไม่มีอะไรต่อต้านได้ แต่มีผลเสีย
ฉกรรจ์ในการปิดพื้นที่ทางปัญญาและพื้นที่ทางสังคม พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงไม่มี
บทบาทใหญ่ คงรับใช้อำนาจรัฐและทำหน้าที่ทางจารีตประเพณีเป็นหลัก

บัดนี้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว ประเทศและโลกวิกฤติจนสุดทางเก่า ต้อง
ปรับเปลี่ยนเส้นทางมาใช้วิธีที่ถูกต้อง วิธีคิด ปัญญา และสังคม ตามที่กล่าวมาเป็นลำดับในมรรค
วิธี ๑๑ ประการ ซึ่งพุทธธรรมจะมีบทบาทสำคัญ

และเรารู้วิธีออกจากโครงสร้างอำนาจด้วยสันติวิธีคือ การก่อตัวของกลุ่มเซลล์สมอง
ดังกล่าวในมรรคที่ ๕ ฉะนั้น ปัญญาชนชาวพุทธทั้งพระและฆราวาส สามารถก่อตัวขึ้นเป็น **กลุ่ม
เซลล์สมองพุทธธรรมเพื่อสังคม** หรือกลุ่มพุทธธรรมเพื่อสังคมอย่างหลากหลาย เพื่อขับเคลื่อนสิทธิ
ที่ถูกต้อง การตื่นรู้ วิธีคิดแบบทางสายกลาง ชุมชนเข้มแข็ง และอื่นๆ ทั้งนี้ด้วยความเคารพ ความ
เป็นทางการ ให้ความไม่เป็นทางการกับความเป็นทางการบรรจบกัน ซึ่งจะได้ทั้งความเป็นอิสระ
และการสนับสนุนจากระบบ ทำให้มีพลังที่จะขับเคลื่อนเรื่องใหญ่ไปสู่ความสำเร็จ ในการนี้ต้องการ
สมรรถนะในการจัดการด้วย อย่าลืมว่าการจัดการคืออิทธิปัญญา ถ้าได้ภาคธุรกิจที่มีศรัทธาเข้าร่วม
ด้วยก็จะเพิ่มสมรรถนะในการจัดการ ลองนึกผลที่จะเกิดขึ้นถ้าวัด ๓๐,๐๐๐ วัด มีการจัดการที่ดี
พร้อมทุกด้าน

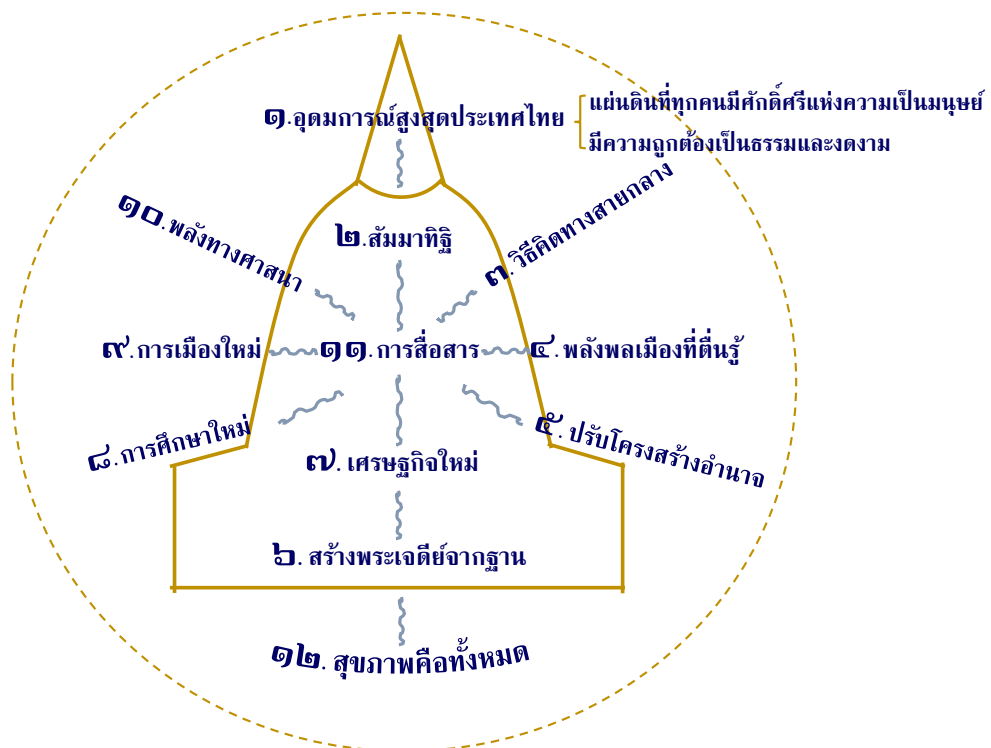
หากวัดทุกวัดในแต่ละอำเภอเข้าร่วมการขับเคลื่อนตาม “แผนและยุทธศาสตร์สร้าง
แผ่นดินสุขภาวะใน ๘๐๐ อำเภอ ๘,๐๐๐ ตำบล ทั่วประเทศ” กับภาคีทั้งหลายที่ใช้การเรียนรู้
ร่วมกันในสถานการณ์จริงเป็นเครื่องมือ เรื่องก็จะง่ายขึ้นเป็นอันมาก เพราะการเรียนรู้ร่วมกันใน
การปฏิบัติในสถานการณ์จริงทำให้ทุกฝ่ายฉลาดขึ้น และฉลาดร่วมกัน

มรรควิธีที่ ๑๑

ระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารที่ทำให้รู้ความจริงทั่วถึง

ระบบร่างกายมนุษย์ซึ่งเป็นระบบที่ดีที่สุดในจักรวาล ท่ามกลางความหลากหลายสุดประมาณของเซลล์และอวัยวะต่างๆ ระบบร่างกายมีบุรณภาพสมบูรณ์เป็นองค์รวมเดียวกันที่มีดุลยภาพ มีคุณสมบัติอันมหัศจรรย์ต่างๆ เหนือวัตถุที่เป็นองค์ประกอบของร่างกาย ระบบร่างกายใช้หลักการหลายอย่างที่เป็นเช่นนั้นได้ อย่างหนึ่งคือ ทั้งร่างกายเต็มไปด้วย**ข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารที่ทำให้ระบบรู้ความจริงถึงกัน** ความหลากหลายต้องมีถึงขนาดจึงมีชีวิตเกิดขึ้น ถ้ามีของเหมือนกัน เพียงอย่างเดียวก็จะไม่เกิดมีชีวิต

ฉะนั้น ความหลากหลายจึงเป็นกฎธรรมชาติ เป็นความดี และความงาม อย่าไปปฏิเสธความหลากหลาย แต่ท่ามกลางความหลากหลายเราต้องการบุรณภาพเป็นองค์รวมหนึ่งเดียวกันซึ่งจะมีคุณสมบัติใหม่อันมหัศจรรย์ผุดบังเกิดขึ้นด้วย สังคมเช่นนี้จะต้องมีระบบข้อมูลข่าวสารและการสื่อสารที่ทำให้รู้ถึงกันหมด

ในรูปพระเจดีย์แห่งการพัฒนาด้วยมรรควิธี ๑๒ ประการ จึงเขียนมรรควิธีที่ ๑๑ ที่เรียกสั้นๆ ว่าการสื่อสารไว้ตรงกลางพระเจดีย์ การสื่อสารที่ดีจะเชื่อมโยงให้เกิด และพัฒนาการของมรรคทุกมรรค

ประเทศไทยยังขาดการคิดใหญ่ และลงทุนในระบบการสื่อสารอย่างสมบูรณ์ จำเป็นที่จะต้องมีคนไทยจำนวนหนึ่งที่มีจินตนาการใหญ่ มีฉันทะและวิริยะอย่างแรงกล้า ก่อตัวกันขึ้น (Self-organized) เพื่อขับเคลื่อนระบบการสื่อสารที่ครบถ้วนสมบูรณ์ในการสร้างสังคมที่ถูกต้องเป็นธรรม ถ้าการขับเคลื่อนนี้จะใช้งบประมาณสักปีละ ๑๐,๐๐๐ ล้านบาท ก็ไม่นับว่ามาก อาจมาจากกองทุนที่สำนักงานกสทช.ก็ได้

การที่เน้นการเริ่มต้นด้วยการก่อตัวขึ้นมาเองก่อนนั้น เพื่อให้ได้ของจริงที่มีคุณภาพ องค์กรใหม่เริ่มต้นด้วยคำสั่งแต่งตั้งมักจะผิดพลาดผิดตัว คนที่อยากได้รับการแต่งตั้งหรือแสวงหาการแต่งตั้ง มักไม่ได้มีฉันทะวิริยะและคุณสมบัติเหมาะสมที่จะทำสิ่งนั้น แต่ผู้ที่ก่อตัวกันขึ้นมาเองโดยไม่มีอำนาจและเงิน มักจะเป็นของจริงคือ เป็นผู้มีความฝันใหญ่ มีฉันทะวิริยะอย่างแรงกล้าที่จะทำสิ่งนั้น เมื่อมีกลุ่มอย่างนี้เกิดขึ้นแล้ว จึงมีระบบเข้ามารองรับ องค์กรนั้นก็จะมีทั้งปัญญาและพลังงานหนุนหลังให้ขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จ

ระบบการสื่อสารที่สมบูรณ์ที่กล่าวถึงนี้ รวมการสื่อสารทุกประเภท ทุกช่องทาง ทั้งทางสื่อสิ่งพิมพ์ วิทย์ เทคโนโลยี ดิจิตอล และสื่อผ่านศิลปะทุกประเภท ซึ่งรวมถึงละครและภาพยนตร์ ถ้าเรามีภาพยนตร์ดีๆ ฉายให้ดูกันทุกตำบลจะเกิดอะไรขึ้น การสร้างและทะนุบำรุงนักเขียนและผู้สื่อข่าวที่มีคุณภาพก็มีความสำคัญยิ่ง แต่ถูกทอดทิ้งให้ค่อยๆ หายไป ล้มลุกคลุกคลานในอดีตที่ผ่านมา เพราะไม่ได้คิดถึงเครื่องมือเชิงสถาบันเพื่อทะนุบำรุงนักข่าวและนักเขียน

ขอให้คนไทยคิดใหญ่ และเอาจริงในการสร้างระบบข้อมูลข่าวสาร และการสื่อสารที่สมบูรณ์ เพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยยุคใหม่ไปสู่ศักราชยุค ถ้ามีระบบการสื่อสารที่ดีทุกอย่างจะง่ายขึ้นหลายเท่าตัว

มรรควิธีที่ ๑๒

สุขภาพคือทั้งหมด

สุขภาพคือสภาวะที่สมบูรณ์ ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา

จึงมีความหมายที่กว้างและครอบคลุมมาก ไม่ใช่เรื่องของหมออยู่ยาและโรงพยาบาลเท่านั้น แต่บูรณาการอยู่ในการพัฒนาทั้งหมด จึงมีคำกล่าวว่า **“สุขภาพคือทั้งหมด”** หรือ **Health is the whole** แต่ความเข้าใจเช่นนี้ยังมีน้อย คงมุ่งไปเฉพาะเรื่องหมออยู่ยาและโรงพยาบาลเท่านั้น

วิกฤตโควิดคราวนี้แสดงให้เห็นประจักษ์อย่างโจ่งแจ้งว่า **“สุขภาพ คือ ทั้งหมด”**

เพราะฉะนั้น ถ้ามีการพัฒนาตามมรรควิธีทั้ง ๑๑ ประการที่กล่าวไปแล้ว ผลคือสุขภาพหรือสภาวะของคนทั้งมวล และในฐานะที่ระบบสุขภาพแข็งแรงกว่าระบบอื่นๆ ดังที่การเผชิญวิกฤตโควิดของประเทศไทยได้รับการให้คะแนนจากองค์กรระหว่างประเทศว่าดีเป็นที่ ๑ ในโลก

ระบบสาธารณสุขไทยมีโครงสร้างที่ครอบคลุมทั่วถึง มีบุคคลที่มีคุณภาพ มีนักวิชาการ และสถาบันทางวิชาการสนับสนุนจำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีการสร้างองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระมาสนับสนุนระบบและนวัตกรรม เช่น สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (สช.) ทำหน้าที่พัฒนานโยบายสาธารณะ ดังที่จัดสมัชชาสุขภาพแห่งชาติมากกว่า ๑๐ ปี

ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นโดยกฎหมาย ความเป็นอิสระ และการมีงบประมาณที่คล่องตัวขององค์กรเหล่านี้ ทำให้สามารถปรับตัวได้รวดเร็วตามสถานการณ์ และมีนวัตกรรมสูง ที่ระบบราชการทำไม่ได้ยาก โดยรวมทำให้ระบบสุขภาพไทยมีสมรรถนะสูง

(ข้อสังเกตคือ พวกหมอมันไม่ได้วิเศษเหนือคนอื่น แต่ธรรมชาติของงานก็ต้องดูแลผู้ป่วยเจ็บเฉพาะหน้า ทำให้ต้องเป็นที่เรียกว่า action-oriented และเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงทำให้แข็งแรง ขณะที่ระบบการศึกษาทั่วไปเน้นการเรียนรู้จากการ “ท่องวิชา” จึงไม่รู้จักความจริงและไม่แข็งแรง

การขับเคลื่อนเพื่อสุขภาวะของคนทั้งมวล ได้ดำเนินมานานพอสมควรจนกลุ่มผู้ขับเคลื่อนมีความมั่นใจที่จะเรียกว่าเป็น **“การเดินทัพทางไกลเพื่อคนจน”** Long March For The Poor และเนื่องจากการทำอย่างเงียบๆ ไม่ได้โต้เถียงตีรันฟันแทงกับใครๆ ในเรื่องอุดมการณ์บางทีจึงมีการเรียกว่าเป็น **“การปฏิวัติเงียบ”** (Silent revolution) อันเกิดจากความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ดีกว่าจากงานพัฒนา ไม่ใช่จากทerrorหรือการโค่นล้มทำลาย

ระบบสุขภาพทั้งหมดควรร่วมเป็นภาคีกับคนและองค์กรทั้งหมดที่ขับเคลื่อน มรรควิธีที่ ๑ ถึงที่ ๑๑ รวมกันทั้งหมดเป็น ๑๒ มรรค ร่วมสร้างประเทศไทยที่มีความถูกต้องเป็นธรรมและงดงาม ประเทศไทยที่ถูกต้องเป็นธรรมก็คือประเทศที่มีสุขภาวะสมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางปัญญา

พจนะท้ายบท

คนทุกคนมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และศักยภาพอยู่ในตัว ควรจะมีชีวิตที่เป็นสุขและสร้างสรรค์ แต่ด้วยระบบและโครงสร้างต่างๆ ในสังคมตลอดจนมายาคติต่างๆ ทำให้คนส่วนใหญ่ด้อยศักดิ์ศรี ด้อยศักยภาพ ด้วยโครงสร้างอำนาจทำให้ปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญา คนทั้งหลายที่มีความรู้และประสบการณ์บางอย่างในตัว และมีหัวใจเพื่อเพื่อนมนุษย์ ต้องการทำอะไรดีๆ เพื่อส่วนรวม ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะการปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญา ทำให้ยึดอัดขัดข้องอยู่ทั่วไป เกิดสภาพที่ว่าคนไทยเหมือนไก่อยู่ในขังจิกตีกันรำไป แต่ถึงจะจิกตีกันจนเลือดตกยางออกหรือถึงตาย ก็ไม่สามารถออกจากสถานะที่คุมขังเขาไว้ นี่คือสังคมทุณภาวะและอวิชชาที่ดำรงอยู่

ทิศทางอนาคตประเทศไทยหลังโควิดที่น่าเสนอนี้ เป็นเส้นทางใหม่ที่ประกอบด้วยทิวทัศน์สอดคล้องกับความจริงตามธรรมชาติ วิธีคิดทางสายกลางหรือสายปัญญาคือสาเหตุแห่งความเป็นเหตุเป็นผลโดยไม่แยกข้างแยกขั้ว ร่วมสร้างประเทศไทยที่มีความถูกต้องเป็นธรรมอย่างสมบูรณ์ด้วยการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ (Interactive learning through action) ในสถานการณ์จริง ซึ่งก็คือการเปิดพื้นที่ทางสังคม และพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวางที่สุด

การเปิดพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่ทางปัญญาอย่างกว้างขวาง จะทำให้คนไทยทุกคนมีความสุขอย่างลึกซึ้ง ไม่สำคัญว่าท่านจะสวยหรือไม่ ผิวดำหรือผิวขาว รวยหรือจน เยาว์หรือชรา แต่ท่านมีหัวใจเพื่อเพื่อนมนุษย์ และมีอิสระในการทำเรื่องที่ท่านรักและถนัดที่จุดใดจุดหนึ่งในสังคม จะมากหรือน้อย จะทำคนเดียว หรือรวมตัวร่วมคิดร่วมทำกับคนที่ถูกใจ ย่อมเป็นไปได้ทั้งสิ้นและท่านจะมีความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

เส้นทางที่เสนอนี้ ข้าพเจ้ามั่นใจว่าเป็น “มหาสันติวรบท” หรือทางใหญ่อันประเสริฐที่สันติที่ประเสริฐเพราะเป็นทางสายปัญญาและสันติ เป็นทางที่จะปลดปล่อยคนทั้งมวลไปสู่อิสรภาพ ความมีศักดิ์ศรี ความมีศักยภาพ และความสุขประดุจบรรลุนิพพาน เป็นพลังมหาศาลที่จะสร้างประเทศไทยให้เป็นดินแดนแห่งความถูกต้องเป็นธรรมและงดงาม เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สมดุล และเป็นตัวอย่างกับโลก

ขอความสวัสดีจงมีแก่ประเทศไทย

ประเวศ วะสี